

Stop de uitverkoop van de beschaving – start de wederopbouw

Op 30 september bespreekt de Partijraad een voorstel voor een daverende najaarscampagne die exact laat zien waar het de SP de komende jaren om te doen is. En die dus ook de strategische richting aangeeft die het Partijbestuur voorstelt voor de komende tijd.

Gaat de Partijraad akkoord, dan wordt de hele partij gemobiliseerd tegen de *uitverkoop van de beschaving*.

De afgelopen 20 jaar zijn gekenmerkt door een afbraak op alle fronten van het publieke domein. Inmiddels is die ontwikkeling zó ver voortgeschreden dat de waarden aangetast worden die centraal staan in onze beschaving, en die – althans volgens de SP – van levensbelang zijn voor de samenleving. Dat schreeuwt om actie. Over de opzet van de campagne word je na de Partijraad geïnformeerd door je afdelingsvoorzitter. Hier volgt een inhoudelijke onderbouwing: een bewerking van een groot opinieverhaal van Jan Marijnissen dat op 16 september gepubliceerd is in de Volkskrant, aangevuld met stukjes interview.

De afgelopen twintig jaar heeft zich in ons land een ware revolutie voltrokken. De 'warme' verzorgingsstaat werd ingeruild voor een 'kille', zakelijke waarborgstaat. Paars wilde een nieuw evenwicht. En dat kwam er: inkomsten en uitgaven van de overheid houden elkaar nu inderdaad in evenwicht. Maar daar staat tegenover dat de samenleving uit balans is geraakt. De overheid verstrekt steeds minder garanties en laat meer en meer over aan de markt. De publieke zaak is verweesd, en dat blijft niet zonder gevolgen. Hoe beschaafd is ons land nog?

Vanaf begin jaren tachtig hebben de achtereenvolgende kabinetten eenzijdig gekeken naar de cijfers van de economische groei, het financieringstekort en de staatsschuld. De heersende politiek kijkt niet verder dan de vier jaar tot de volgende verkiezingen of het ene begrotingsjaar. Daardoor is niet tijdig ingezien dat er schraalheid of erger ontstaat aan het einde van de kaasschaaf. De prijs die nu wordt betaald voor het systematisch verkrappen van budgetten, is hoog. Die prijs omvat de onvoorwaardelijke en onbetaalbare loyaliteit van de leraar aan het onderwijs en 'zijn/haar'

leerlingen, van de verpleger aan de zorg en 'zijn/haar' patiënten, van de politieagent aan de beveiliging van de openbare ruimte en 'zijn/haar' wijkbewoners. Enzovoort. De werkers in de collectieve sector die in de frontlinie staan van de dagelijkse praktijk, hebben hun vertrouwen in de overheid verloren. Zij hebben het gevoel er alléén voor te staan, en niet de steun te krijgen die ze terecht verwachten. Het goedkoop van de overheid is duurkoop voor de samenleving geworden. Door de aanhoudende economische groei van de laatste jaren – die vele goede kanten heeft, worden we nu geconfronteerd met een spanning op de arbeidsmarkt die we sinds de jaren zestig niet meer gekend hebben. Het resultaat is dat de overheid, de zorg, het onderwijs, enzovoorts moeten concurreren met de markt bij het werven van personeel. En dat lukt slecht; zó slecht dat via allerlei kunstgrepen (verpleegkundigen uit Zuid-Afrika, kinderen vier dagen per week naar school, onbevoegden voor de klas) geprobeerd wordt de grootste nood te lenigen. De impopulariteit van de publieke sector (in de ruimste zin) heeft diverse oorzaken: natuurlijk het loon dat beslist niet marktconform is (een gediplomeerd verpleger met een Hbo-opleiding en twee jaar ervaring verdient 2165 gulden netto). Verder natuurlijk de mindere secundaire

arbeidsvoorwaarden, maar vooral ook de bezoedeling van het imago van het werk, of dat nu in het onderwijs is, de zorg, de politie, of het leger. Een baan in de publieke sector lijkt het laatste te zijn waar jongeren naar streven. De bezoedeling van de overheidsdienst heeft alles te maken met de stiefmoederlijke wijze waarop de kabinetten vanaf Lubbers I (en met name de twee Paarse kabinetten) met deze sectoren zijn omgegaan. Het begon ermee dat 'de maakbaarheid van de samenleving' als 'niet meer van deze tijd' uit het raam werd gegooid. De hele publieke sector werd bestempeld als inefficiënt en ineffectief in vergelijking met de mogelijkheden van de markt. Meer en meer politici vielen voor de simpele dogma's van het neoliberalisme. 'Minder overheid en meer markt' werd voor vrijwel elke moderne partij het uitgangspunt. Privatisering, deregulering, decentralisering en budgettering werden de in-

strumenten van dit beleid. Ideologisch verwoordde Paars I het in het Regeerakkoord 'Keuzen voor de toekomst' (!) van 1994 aldus: 'De leidende gedachte in dit programma is het herijken van de verhouding tussen gemeenschappelijke regelingen en eigen verantwoordelijkheid.' En verder: 'Zo kan een nieuw evenwicht groeien tussen de behoefte aan bescherming en de noodzaak van dynamiek.' Een herijking en een nieuw evenwicht dus, dat was wat de Paarse bewindslieden wilden bereiken. En ze hebben niet stil gezeten: alle sociale wetten zijn door de molen gegaan en zijn vrijwel zonder uitzondering verslechterd. De Arbeidstijdenwet werd verruimd, de sociale volkshuisvesting is bijna geheel ontmanteld. De zorg werd gebudgetteerd en haar uitgavengroei onder Paars I gemaximeerd op jaarlijks 1,3 procent. Het onderwijs kreeg te maken met systematische tekorten. De NS werd verzelfstandigd en nutstaken als

gas en elektra werden klaar gemaakt voor de markt, want er moest immers concurrentie komen. De PTT werd KPN en ging naar de markt. En er werd tenslotte door Paars voor 25 miljard aan lastenverlichting voor bedrijven en burgers doorgevoerd. Deze herijking leidde inderdaad naar een andere evenwicht: de bescherming nam af en er kwam markt-dynamiek voor in de plaats. De herijking leidde naar eindeloze verrijking voor enkelen aan de top en loonstijging voor de meerderheid – kortom particuliere rijkdom – tegenover publieke armoede. Steeds vaker hoor je specialisten en andere kenners van de gezondheidszorg spreken over 'dood door schuld' als ze de gegroeide wantoestanden in de vorm van wachtlijsten beschrijven. Hoogleraar Knappe, anesthesioloog in het UMC, spreekt over onnodige sterfgevallen. De Gezondheidsraad spreekt schande over het feit dat kankerpatiënten in 13 van de 21 bestra-

lingscentra drie tot zeven weken moeten wachten voordat ze behandeld kunnen worden. Het aantal wachtenden voor een open-hartoperatie neemt weer toe. In een recent vergelijkend onderzoek van de OESO is de specialisten- en huisartsendichtheid in ons land laag, en geven we betrekkelijk weinig uit aan zorg en hebben we daarom onder andere wachtlijsten. En niet alleen in de cure, ook de care. Meer dan 10.000 mensen wachten op een plaats in een verpleeghuis, ruim 32.000 mensen wachten op een plekje in een verzorgingshuis. Bijna 60.000 mensen krijgen geen of onvoldoende thuiszorg. Bijna 10.000 kinderen wachten op hulp of een plaats in een instelling. Deze cijfers zijn niet nieuw, maar al jaren bekend. Paars heeft zich al die tijd Oost-Indisch doof getoond, en niets ondernomen om de ontwikkeling te keren. Men wilde immers 'een nieuw evenwicht'. Wat we uitgeven aan zorg, is onder Paars gedaald van 9 procent van alles wat we verdienen naar 8,2 procent, terwijl de behoefte aan zorg door bijvoorbeeld de vergrijzing is toegenomen.

De commercie vult het gat dat de overheid achterlaat

Waar de publieke sector tekort schiet, bereidt zij de weg voor de commercie. AEGON heeft nu een polis in de aanbieding die de verzekerde in staat stelt de wachtlijsten te omzeilen met een arrangement in het buitenland, te betalen door de verzekeraar. Maar voor wat hoort wat: de premie ligt wel 180 gulden per maand hoger dan die voor andere polissen. Eerder werden we al geconfronteerd met voorbeelden van voorrangszorg in particuliere klinieken en bedrijvenpoli's. Zelfs de zorg is nu wat kwaliteit en toegang betreft ten prooi gevallen aan twee

deling. Tweedeling komt al lang niet meer alleen tot uitdrukking in zich vergrotende inkomens- en vermogensverschillen.

Tweedeling zien we ook ontstaan in het onderwijs. Privé-scholen (40.000 gulden per kind per jaar) werden door de politiek goedgekeurd. Het belang van sponsoring neemt in het onderwijs steeds verder toe, net als het belang van hoge ouderbijdragen voor scholen. Minister Hermans spreekt in dit verband eufemistisch over 'differentiatie', in werkelijkheid gaat het erom dat ouders graag extra betalen om zich te verzekeren van goed onderwijs voor hun kinderen. Alleen, niet iedereen kan extra betalen. Internationaal gezien dalen we steeds verder op de ladder als het om goed onderwijs gaat. Onze klassen zijn groter, onze leraren moeten langer werken, en daardoor is het niveau lager. En wat ook lager is, is het percentage van ons nationale inkomen dat we uitgeven aan onderwijs. Het gemiddelde in de rijke landen ligt nu op 6,5 procent, in ons land komen we niet verder dan 5,1 procent. Als we weer op het gemiddelde willen uitkomen, moet er 12 miljard gulden extra worden vrijgemaakt voor het onderwijs.

De collectieve armoede heeft ook geleid tot minder aandacht voor de individuele armoede in onze samenleving. Nog steeds groeien bijna 300.000 kinderen in armoede op en groeit het aantal daklozen (waaronder steeds meer gezinnen en kinderen).

Het verkeerde voorbeeld van de overheid blijft niet zonder gevolgen

De publieke zaak heeft altijd twee ouders gehad: de overheid en de samenleving, de gemeenschap. De overheid heeft haar taken veronachtzaamd en de individuen waaruit de gemeenschap steeds meer is gaan bestaan, kijken de andere kant uit.

Er loopt een SIRE-campagne die ons moet vertellen: 'De maatschappij dat ben jij'. Het is één van de grote misverstanden van deze tijd: te denken dat wanneer de door de overheid georganiseerde solidariteit afneemt, de spontane, maatschappelijke solidariteit zal toenemen. Niets is minder waar gebleken. De overheid, de politiek is mede-trendsetter, of men dat nu wil of niet. De politiek van de afgelopen twintig jaar, met de PvdA gedurende de hele tweede helft in het hart van de regering, heeft de vanzelfsprekendheid van de solidariteit van de *have's* met de *have-nots* doen verdwijnen. Deze ontwikkeling kon slechts worden gevolgd door burgers die calculerende burgers werden. De *homo economicus* werd geboren uit de overspelige relatie van de sociaal-democratie met het liberalisme, waarbij de eerste haar dna-kenmerken lijkt te hebben onthouden aan deze liefdesbaby.

Het heeft er alle schijn van dat alles van waarde het moet afleggen tegenover 'het nieuwe evenwicht' van Paars. De kunsten moeten inleveren ten behoeve van de zogenaamd vernieuwende inzichten van de staatssecretaris; meer aandacht voor jongeren en etnische minderheden. Wetenschappers die zich bezig houden met fundamenteel onderzoek moeten vóór ze in aanmerking kunnen komen voor een budget eerst een plan indienen met daarin de marktkansen en sponsormogelijkheden. Dat is net zo iets als van een schilder vragen dat hij eerst tekent wat hij wil gaan schilderen en een businessplan schrijft vóór hij in aanmerking kan komen voor penseel, doek en werkruimte. 'Het ziekengeld moet naar 70 procent', zegt de WRR (hoezo 'wetenschappelijke' raad?). De NS denkt: we maken van de nood een marke-

ting-deugd. Hebben we niet genoeg zitplaatsen, dan creëren we toch gewoon een nieuwe, derde klasse en die noemen we dan 'space'. Je hebt er wel geen space, maar door het zo te noemen maken we de reizigers wijs dat zij gek zijn en niet wij. En ondertussen heeft de AEX-index de 700-grens gepasseerd.

Tijd om te beginnen met de wederopbouw van de beschaving

Een beschaving kenmerkt zich door de waarden die zij centraal stelt. De waarden die de Westerse beschaving ons gebracht en geleerd heeft, zoals het recht op een menswaardig bestaan voor elk individu, de diepe overtuiging dat elk mens telt omdat we gelijkwaardig zijn, en de vanzelfsprekendheid van solidariteit, lijken hun basis in politiek en samenleving steeds meer te verliezen. En dat in een tijd waarin we juist een nieuwe agenda voor de *homo universalis* zouden kunnen schrijven. De economische groei, de welvaart stelt ons daartoe in staat. Juist nu lijkt de fantasie en de creativiteit te ontbreken. Alles wat we aanraken moet in geld veranderen, willen we ons handelen als succesvol kunnen bestempelen. Misschien zou het verhaal van koning Midas weer 'ns wat vaker verteld moeten worden op onze scholen. Het is leerzamer dan het sprookje van het neoliberalisme dat steeds meer weg begint te krijgen van het 'geen gezeik, iedereen rijk' van Jacobse en Van Es. Het 'samen voor ons eigen' heeft de grens van het betamelijke bereikt. Na de Tweede Wereldoorlog startten we de wederopbouw, terwijl we niets hadden en veel in puin lag. Daarom kunnen we, nu het ons economisch zo voor de wind gaat, niet beginnen aan een nieuwe wederopbouw... van de beschaving?

'Het point of no return komt eraan'

Onze beschaving is in gevaar, is de kern van jouw analyse. Hoe urgent is het probleem?

Marijnissen: 'De urgentie is enorm. We zitten nu aan het eind van een ontwikkeling die twintig jaar geduurd heeft. Het *point of no return* komt in zicht. Je kunt nou nog een beroep doen op het gevoel voor gemeenschapszin bij mensen om –als de overheid het voortouw neemt – te zeggen: kom we gaan er tegenaan om te redden wat er te redden valt. Maar als dat uitblijft, gaat iedereen natuurlijk toch proberen zijn eigen weg te zoeken. De urgentie er ook, omdat er zoiets bestaat als het proces van gewenning. Bovendien groeit er nu een nieuwe generatie op, die heel gemakkelijk die nieuwe normen en waarden tot de hunne maakt en de *traditionele* waarden niet kent of ouderwets vindt.'

Komt het nog goed?

'Nederland staat voor de keus. We kunnen doorgaan op de huidige weg. En dan krijgen we net als Amerika en Engeland nu, een diepe scheiding tussen het rijke deel en het arme deel. En tot dat arme deel gaan ook grote delen van de middenklasse behoren. Ik geloof namelijk absoluut niet in die Nieuwe Economie die geen recessie meer zal kennen. Als wij geconfronteerd worden met een recessie, dan zullen grote groepen Nederlanders ontdekken dat er geen sociale zekerheid meer is en die zullen snel – precies als in Amerika – door het net vallen en ook in die vergaarbak van de armen terecht komen. Op die weg kunnen we doorgaan, of – en daar heeft de SP een hele belangrijke taak – we kunnen de mensen bewust maken van de tweesprong waarop ze staan en ze mobiliseren voor het behoud van een aantal waarden in de politiek, kortom van de beschaving.'

Wat hebben we de mensen te vertellen?

Hoe luidt onze oproep?

'In de eerste plaats moeten mensen elke terughoudendheid afwerpen. Niet meer denken dat zij gek zijn. Heel veel mensen denken *'dat zal wel de tijdgeest zijn, de nieuwe generatie, ik ben zeker ouderwets.'* Ik wil die mensen een hart onder de riem steken en zeggen: *nee, u bent absoluut niet gek. De vragen die u hebt, heeft iedereen. Alleen iedereen denkt dat hij gek is, en daarom zegt niemand het.* Wat mensen zouden moeten doen, is zich veel meer uitspreken. De

politiek bombarderen met brieven, met telefoontjes over de excessen die ze dagelijks meemaken. En de politiek dwingen die onder ogen te zien. De Tweede Kamer moet echt gebombardeerd worden met signalen uit de samenleving met een SOS erop. Dat kan het begin zijn van een kentering. Die komt er niet vanuit de politiek zelf. We zullen de mensen ervan moeten overtuigen dat als zij hun invloed op de politiek beperken tot stemmen eens in de vier jaar, dat we dan de jungle bereiken en er niet meer uitkomen.

Aan mobiliseren gaat *informer*en vooraf.

Niet iedereen is ervan op de hoogte hoe het toegaat in verpleegtehuizen en verzorgingshuizen. Niet iedereen weet wat het betekent om niet bestraald te kunnen worden terwijl er een tumor bij je in het hoofd is vastgesteld. Een heleboel mensen weten niet wat het betekent om uit een verpleeg-

huis gestuurd te worden en thuis te komen zonder enige hulp en zelfs zonder thuiszorg. Al die zaken willen we op een rij zetten. We confronteren de mensen ermee en maken tegelijk duidelijk dat er voldoende geld is om de problemen aan te pakken en een begin van een oplossing te creëren. Maar dat het de politiek onwil van de paarse partijen is om daar iets aan te doen.'

Beschaving is toch niet iets dat je in de begroting kunt regelen?

'Wederopbouw, dat is in de eerste plaats geld. Er wordt vaak gezegd in de politiek *geld lost niet alles op*. Dat klopt. Maar zonder geld los je niets op. Dus het begint met geld.

Je zult een kentering tweeweg moeten brengen. Je zult zoveel moeten doen voor zorg en onderwijs dat mensen daar graag willen gaan werken. Wij hebben voor de Algemene Beschouwingen een optelsom gemaakt en dan komen we op 25 miljard alleen al voor de zorg en het onderwijs.'

Is zo'n enorm bedrag wel reëel?

'Dat is zeer reëel. Die 25 miljard is precies het bedrag dat Paars heeft teruggegeven aan de samenleving en vooral het bedrijfsleven aan lastenverlichting. Dat had men dus nooit mogen doen. Dat is één, de historische rechtvaardiging. En twee: dit jaar heeft het Rijk 11 miljard en volgend jaar 20 miljard aan meevallers aan de inkomstenkant die volgens de Zalmnorm niet besteed mogen worden in de samenleving. Dat is toch compleet belachelijk'

'We kunnen de mensen bewust maken van de tweesprong waarop ze staan en ze mobiliseren voor het behoud van een aantal waarden in de politiek, kortom van de beschaving.'